

ISTORIA LUMII VECHI.

I. CARACTERULŪ ISTORIEI LUMII VECHI.

Viața lumii vechi seú págâne, diferă de viața lumii noue seú chrestine :

a) Prin loculū unde s'aú întemplatū cele mai însemnate evenimente : viața istorică începēdu-se pe continentulū Asiei, lūngă munții *Hindu koh*, s'a desvelitū principaleminte pe malurile mării Mediterane.

b) Prin popórele ce jócă rolū în istoriă. În anticitate rolulū principalū se jócă de popórele de rasa indoeuropēnă (Indusii, Medo-Persii și Pelasgii) și de popórele semitice (Babilonenii și Assyrienii, Hebreii, Fenicienii și, póte că și Egyptenii). Popórele de rasa mongolă seú viețuescū separatū, neavēndū nici o influență asupra celor-alte popóre (Chinesii), seú facū din cândū în cândū câte o invasiune devăstátóre asupra pámēntulū popórelorū vechi civilizate.

c) Chiar prin caracterulū vieței. Acestū caracterū se arată prin urmátóarele calități esențiale : 1° Cei vechi prețuiaū puținū personalitatea omulū ca a unei ființe morale-libere, ci respectaū omulū potrivitū poporulū din care se trăgea, statulū a cărui era cetățanū seú religiunii ce confesá. De aci urmēzá aceia ce vedemū în anticitate ; preponderința vieței civile asupra celei familiare, sclăvia în statū și familiă, si în fine, înstreinarea

între popóre, unde fie-care numai pe sine se dicea alesú, érá pe cei-aiți, barbari și parias. 2° Cei vechi uriaú industria ca una ce nu érá demná de cetățeni, cari aveaú a se ocupa cu trebele statului; érá a munci pentru susținerea și comoditatea vieței lorú eraú datori sclaviú. 3° Cei vechi ínđeiaú puterile și fenomenele naturei; de aceea în credințele lorú religióse predominá politeismulú; religiunea se supunea intereselorú statului și preuțiú eraú funcționari. 4° Chiar sciințele și artele celorú vechi eraú supuse statului și religiunii; artistii vechi purtau atențiunea mai multú asupra naturei esterióre decâtú asupra fenomenelorú spiritului; érá învațații vechi se destinsérá cu preferință (de și nu fórá esceptiunii) prin esaminarea fenomenelorú și a calitățilorú lumii fisece vėđute.

II. PRIVIRE GEOGRAFICĂ ASUPRA LUMII VECHI.

Lumea vechiá istoricá se compunea numai din trei părți a lumii, și acelea încă nu în tótá întregimea lorú; Asia sud-vesticá, Europa meridionalá, și nordul Africeí. Genuú omenescú se începú și se respândi în alte părți din centrulú Asiei sud-vestice; darú loculú principalú unde s'a desvoltatú viața celorú mai însemnate popóre ale anticității, furá malurile mării Mediterane, numită la cei vechi *Mare Internum*. Pe malurile acestei mări se aflaú cele mai civilisate staturi și politiile cele mai frumoúe; prin ea se ínțelegeaú între ele popórele vechi din tustrele părțile lumii. Spre acestú scopú aú conclucratú; 1° aceea cá, malurile mării Mediterane sunt presurate de o mulțime de golfuri; 2° mulțimea insulelorú și a peninsulelorú ce sunt în ea; 3° aceia cá numai unú micú istmú deosebiá acéstá mare de golfulú Arabicú, și prin urmare de océnulú Indianú, și prin acéstá înlesniá co-

merciulă cu pământurile orientale;  ră Gibraltarul  (colónele lui Hercule) deschidea calea spre apus  in oc n l  Atlantică. Cu c t  mai departe se află un  p m nt  de la marea Mediterană spre sud , vest , nord  s u spre orient , cu at t  mai mult  amorf i  in el  viața istoric ,  i cu at t  mai pu in  f  cunoscută celor  vechi.

C tr  finea Istoriei vechi incep  a se lărgi  i confinele lumii istorice, a a inc t  la finea istoriei vechi (pe timpul  nasce. lui Chr.), lumea istoric  avea de confine: la N. mările Nordică, Baltică  i Rusia nordică de ast d i; la N. O. mun ii Tibetului; la O. riul  Indus; la S. oc n l  Indică  i mun ii Atlasi;  r  la V. oc n l  Atlantică.

Lumea vechi  se imp r i  in *Orient   i Occident *, Sub Orient  se in telegea Asia  i nord-ostul  Africei (Egiptul ), sub Occident , Europa. La Orient  vedem  mai mult  continent   i o localitate cam monotonă: munți gigantici, intinse  esuri, udate de pu ine dar mari fluvii (Hoang-ho  i Djihun, Indus  i Ganges, Tigru  i Euphratu, Nilul  cu ramurile lui). Clima, ca continentală, presint  o repede trecere de la frig  la căldură; produsele naturei din tustrele regnurile, de i intrec  prin avu i   i varietate pe cele europene, dar nu sunt a a indemantic  preperate (a e ate) ca in Europa: unele  eri din Orient  sunt  cu totul  serace, altele pre avute; dar distan a immens  ce le desparte impeded  schimbul  productelor   i in genere ori  i ce rela iuni d'entre popóre. Alte calit i ni represintă localitatea Occidentului. Cu c t  mai mult  ne vom  apropia de la orientul  Asiei c tr  marea Mediterană, cu at t  mai mult  vom  ved  predominarea insulelor   i a peninsulelor  asupra intinselor  continente; cu at t  mesele de munți devină  i mai j se  i mai mice, cu at t  locurile sunt  mai pestri ate prin  esuri  i v lcele mici udate de o mul ime de riuri mult  mai mici, dec t  cele din Orient , dar cari pun  aceste locuri in comunica iune unele cu altele

și cu marea Mediterană. Clima de Occidentu este mai multu maritimă de câtu continentale, și prin urmare mai moderată și mai variată. Productele naturale ale Occidentului nu sunt așa frumoșe, mărețe și variate ca cele ale Orientului, dar sunt mai bine împărțite între diferitele țeri și mai ușor de între-schimbatu.

Acéstă diferență în calitățile geografice a Orientului și a Occidentului s'a resimțitu și în viața popórelorú vechi din acele părți. La Orientu viața istorică eși din munți, se pogorâ în văi și se desvoltâ mai cu sémă pe curgerea rúrilorú mari, între rúiri (așa fú în India, China, Babylonia, Assyria, Egiptú); ea se oprí la marea și nu îndrâsní a merge mai departe. La Occidentu téturulú principalú alú activității popórelorú furâ marea și țerele maritime, cari li înlesniau comunicarea recipocâ a producțiunilorú maritime și naturale. Asprulú gerú séu arșița cea mare, lipsa totală séu prea marea abondință a productelorú naturei, amortírá séu slăbirâ activitatea popórelorú orientale atunci când clima cea stêm-păratâ și sănătósă a Occidentului, precum și calitatea pământului, escita pe ómení la labóre atâtú físicâ câtú și întelectuale; fôrá travaliu nu se putea viețuí; pentru aceea clima Occidentulú remunerâ travaliulú cu prisosință. De aceea de și civilisațiunea se concepú la Orientu, dar acolo n'a mersú departe și a înghețatú; atunci cândú la Occidentu se desvoltâ cu energie și merse totú înainte și érá înainte,

Acesta este caracterulú generalú alú localității Orientului și a Occidentului. Sâ privimú acum mai în amănunțimi părțile lumii cari întrâ în aceste doue diviđiuni mari.

1. Orientulú cuprinde Asia și Africa.

A. Asia, cea mai mare din părțile lumii ni presintâ în interiorulú séu unú pământú șesú și înaltú, mărginitú din tóte părțile cu înaltele cóme de munți, și care se

împarte în două: orientală (Tibeto-Mongolă, și apusană (Iramă). Spre nordă această înălțime merge scădendă treptatū pēnē în marea înghețată; érá spre orientū, sudū și apusū se prelungește prin niște ramurī de munți cari se perdū în mările vecine (Indo-China, Indostanu, Arabia, Syria și Asia Mică). Aceste culme de munți împărțescū Asia în trei zone întinse: nordică, centrală și sudică, diferite între sine prin climă, produse locuitorī și civilizațiune.

a). Asia nordică merge de la coama munților *Altaï* pēnē în mare înghețată, cuprinđendū mai multe pământuri reci, mlăștinose, păduróse, mai cu totulă necunoscute lumii vechi.

b). Asia centrală este tapșanulū acelū înaltū dintre munții *Altai* și *Tauri*. În vechime ea érá cunoscută sub numele de *Scythia* și *Sarmatia asiatică*. Acéstă parte cuprinde stepuri întinse, riuri puține, pădure mai nu este viața statornică aci nu putū să se realizeze. În această înălțime este plină de erburi grase pentru pascerea de turme și prin urmare comodă pentru viața nomadă; aci fū patria semințielorū de rasa mongolă cari adese năvăliră în Europa și în lumea nouă.

c). Asia sudică cuprinde ceea-altă remășită a continentulū și constă, în cea mai mare parte, din peninsule. Varietatea locului, riurile mari și abondința productelorū animale, vegetale și minerale, nevoiră pe omū a viețuī altū feliu aci decâtū în nordulū și centrulū *Asiei*. Tradițiunile cele mai vechi aci punū începutulă agriculturēi, a comerțului, a sciințelorū, a credințelorū religiose și a societăților civile. Înălțimele din *Tibet*, *Iran* și *Himalaya* se consideră de cea ântēia locuință a popórelorū vechi, și a țeilorū lorū; de aci ele se pogoriră în yăi după curgerea riurilor mari și formară societăți diferite, potrivitū cu localulū nou. În anticitate cu deosebire sunt de însemnatū în Asia sud-vestică ur-

mătorile societății: 1° chineză, înființată din popóarele de rasa mongolă galbenă, pe curgerea riuurilor Huanguho și Djihun în văile China și Indo-China, cunoscută prin vechimea și spiritulú seú de staționare, precum și prin înstreinarea sa de cele-alte popóre; 2° indiană, formată din popóarele de rasa albă în Indostanú, pe curgerea riuurilor Indus și Ganges, puțin cunoscută în anticitate; 3° irană, fundată prin popóarele din generațiunea zendă, în pământurile dintre marea Caspiscă, riuurile Tigru, Indus și golfulú Persicú, în Bactria, Media și Persia; 4° arabă în peninsula de acelașú nume, formată de popóarele semitice și care nu jucă mai nici unú rolú în anticitate; 5° judeă și feniciană, cea d'ântéia în intrulú, adoua pe marginile Syriei, ambele fondate totú de popóre din generațiunea semitică; 6° babylonasyriană, fundată asemenea de semitisti în Mesopotamia, adică între riuurile Tigru și Euphratú; în fine, 7° partea cea mai despre apusú a continentulú Asiei—Asia mică, care dupa pozițiunea sa geografică servi ca podú pentru trecerea din Asia în Europa și ca teatru a întrelorvirilorú dintre popóarele apusene și resăritene; cuprindea în sine mai multe state, dintre cari cele mai însemnate erau: Lydia Phrygia, Troia, Pontulú și coloniile grece. Tóte aceste staturí intrară în urmă în cuprinsulú întinsulú regatú Medo-Persu.

B. Africa presintă unú continentú fórá golfurí și peninsule pe la marginí; constă din nisce munți goli și nu înalți, și din șesurí nasipóse și fórá apă, întrerupte aceste unde și unde câte cu unú oazú înfloritorú. De aceia din timpurile vechi și péné în celú de față, acéstă parte a lumii puținú inaintí spre civilisațiune. Celorú vechi li erá cunoscute numai marginile nordice și orientale ale Africei: aci numai se și desvoltá viața istorică, mai cu seamă în valea udatá și fecundată de riulú Nilú unde viețuiaú Egyptianí, și pe marginile nordice ale A-

climei și primară datinele cuceritorilor. De aci rezultă civilizațiunea, înse o civilizațiune greșită și antinațională precum o vreă despoziă. Învingătorii slăbiră, seraiulă începă a lua o puternică și funestă influință asupra guvernului, și statulă cădă atunci sub jugulă noiloră cuceritorii. 2° Despotismulă și împărțirea poporului în caste, fenomenă care se vede mai în tôte staturile Asiei, împedecară desvălirea solidă a vieței cetățene; poligamia, carea pune pe femeie și pe copii în pozițiune de sclavi a capului de familie, produse lipsa totală de soliditate și de moralitate în viața familiară. 3° Potrivitū gradului avuției ce rezultă mai multū din fecunditatea pământului de câtū din munca omului, viața spirituală a popórelorū remase seracă și monolaterală. Religiunea constă în înđeirea naturei și presentă o amestecătură de scepticismulă celū mai aspru cū sensualismulă celū mai desfrénatū. Sciința, în urmarea predomnirii fantasiei asupra minții, nu putū la orientū să aibă chiaritate, esactitate și positivitate. Arta, aflându-se într'o supunere órbă despotilorū și popilorū nu-și manifestă spiritulă creatorū și în locū de edificii trumóse, produse numai nisce monumente colosale, pentru cari serviră de modelū munții și grotele locale.

I. ISTORIA CHINEI

+

1. Positiunea Chinei. China în înțelesulă largū ocupă tótă înălținea din sud-ostului Asiei, locuită de nomadi, și doue văi, China și Indo-China, locuită din cea mai mare anticitate de popóre stabile. Locuitorii primitivi ai Chinei eșiră din înălținea Thibetului, se aședară pe curgerea riuilorū Hoang-ho și Djihum în valea ce compune China de astă-đi și cari se numi de acești veniți